

Sygn. akt II USK 319/21

POSTANOWIENIE

Dnia 12 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z wniosku K.W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych II Oddziałowi w P.
o prawo do renty socjalnej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 12 października 2021 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 25 czerwca 2020 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 25 czerwca 2020 r. oddalił apelację wniesioną przez odwołującego się K. W. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w P. z dnia 29 czerwca 2018 r., oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w P. z dnia 13 kwietnia 2016 r., którą organ rentowy odmówił przyznania odwołującemu się prawa do renty socjalnej, ponieważ Komisja Lekarska ZUS orzeczeniem z dnia 5 kwietnia 2016 r. stwierdziła, że odwołujący się nie jest całkowicie niezdolny do pracy.

Odwołujący się K.W. wniósł do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego, zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 378 § 1 w związku z art. 379 pkt 5 i w związku z art. 117 § 5 k.p.c., art. 385 k.p.c. w związku z art. 205¹² § 2 k.p.c. w

związku z art. 227 k.p.c. i w związku z art. 278 § 1 k.p.c., art. 391 § 1 k.p.c. w związku z art. 232 k.p.c. i w związku z art. 309 k.p.c.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący powołał się na występującą w sprawie nieważność postępowania, z uwagi na oddalenie przez Sąd Okręgowy wniosku skarżącego o ustanowienie dla niego adwokata lub radcy prawnego i tym samym pozbawienie go możliwości obrony jego praw.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

W związku z powołaniem się przez skarżącego w ocenianym wniosku na nieważność postępowania z powodu pozbawienia go możliwości obrony jego praw należy także przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury ten rodzaj nieważności postępowania (art. 379 pkt 5 k.p.c.) zachodzi wówczas, gdy

strona na skutek wadliwości postępowania sądu lub przeciwnika procesowego nie mogła brać i nie brała udziału w całym postępowaniu lub jego istotnej części, jeżeli skutki tych wadliwości nie mogły być usunięte na kolejnych rozprawach przed wydaniem wyroku w danej instancji (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 czerwca 1974 r., II CR 155/74, OSPIKA 1975, nr 3, poz. 66; z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. 1999, nr 5, poz. 41 - dodatek; z dnia 13 marca 1998 r., I CKN 561/97, niepublikowany, a także z dnia 4 marca 2009 r., IV CSK 468/08, niepublikowany). Taki elastyczny sposób traktowania omawianej kwestii pozwala na objęcie nią różnych stanów faktycznych, których cechą charakterystyczną stanowi wszakże to, iż w grę wchodzić mogą jedynie takie przypadki, w których strona była rzeczywiście pozbawiona możliwości obrony i wskutek tego nie działała w postępowaniu, a nie, gdy mimo naruszenia przepisów postępowania podjęła czynności w procesie, na przykład mimo niedoręczenia jej wezwania lub wadliwego doręczenia brała udział w rozprawie. Przykładami tak rozumianej nieważności postępowania są więc przypadki pozbawienia strony możliwości działania w sprawie w wyniku przeprowadzenia rozprawy pod nieobecność strony, mimo niedoręczenia lub wadliwego doręczenia jej zawiadomienia o tej rozprawie, czy wskutek rozpoznania sprawy mimo wykazania przez stronę stosownym zaświadczeniem lekarskim, iż nie mogła stawić się w siedzibie sądu. Nieważność postępowania występuje wtedy, gdy strona postępowania wbrew swej woli zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania w postępowaniu lub jego istotnej części. Stwierdzenie, czy taki stan nastąpił, wymaga rozważenia, czy w konkretnej sprawie nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony oraz, czy pomimo zaistnienia tych dwóch przesłanek strona mogła bronić swoich praw. Tylko przy kumulatywnym spełnieniu tych wszystkich przesłanek można mówić o skutkującym nieważnością postępowania pozbawieniu strony możliwości obrony swoich praw, o którym mowa w art. 379 pkt 5 k.p.c. Nie każde naruszenie przepisów proceduralnych może zatem być w ten sposób traktowane. Trzeba też zwrócić uwagę na, że uczestnictwo w procesie, podejmowanie czynności procesowych, udział w rozprawach i innych czynnościach jest prawem, a nie obowiązkiem strony (chyba, że co innego wynika z przepisów) i nie musi ona z tego

przywileju korzystać, obowiązkiem sądu jest natomiast zapewnienie jej takiej możliwości.

Co się natomiast tyczy odmowy ustanowienia pełnomocnika z urzędu jako przyczyny nieważności postępowania należy podkreślić, że w niektórych przypadkach nieprzyznanie fachowego pełnomocnika z urzędu - mimo spełnienia określonych warunków - może być kwalifikowane jako powodujące nieważność postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 czerwca 2006 r., II CSK 51/06, Monitor Prawniczy 2006 nr 13, s. 680). Dotyczy to jednak tylko takich sytuacji, w których strona swoim zachowaniem wykazuje nieznajomość reguł postępowania lub nieporadność prowadzącą do tego, że przy faktycznym lub prawnym skomplikowaniu sprawy nie jest w stanie wykorzystać prawnych możliwości prawidłowego jej prowadzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 marca 2005 r., III CK 533/04, LEX nr 197647 oraz z dnia 25 maja 2005 r., I CK 773/04, LEX nr 180833). Co do zasady odmowa ustanowienia dla strony pełnomocnika z urzędu (nie wspominając o niepouczeniu o takiej możliwości) nie usprawiedliwia jednak zarzutu nieważności postępowania wskutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 19 czerwca 1998 r., II UKN 102/98, OSNAPIUS 1999 nr 12, poz. 408; z dnia 12 września 2007 r., I CSK 199/07, LEX nr 461625; z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07, LEX nr 424339 oraz z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 50/08, LEX nr 424321).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje stanowisko, że nawet istnienie choroby psychicznej strony nie uzasadnia konieczności uwzględnienia jej wniosku o ustanowienie pełnomocnika z urzędu. Także w takiej sytuacji sąd ocenia bowiem, czy udział adwokata lub radcy prawnego jest w sprawie potrzebny i tylko wówczas, gdy sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym lub prawnym albo gdy strona wykazuje nieporadność i nie podejmuje stosownych działań procesowych, jest obowiązany ustanowić pełnomocnika z urzędu (por. między innymi wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 grudnia 1997 r., II UKN 404/97, OSNAPIUS 1998 nr 21, poz. 641; z dnia 19 czerwca 1998 r., II UKN 102/98, OSNAPIUS 1999 nr 12, poz. 408 i z dnia 8 czerwca 2006 r. II CSK 51/06, LEX nr 183020). O nieważności postępowania można mówić wówczas, gdy dochodzi do całkowitego pozbawienia

możliwości obrony praw, a nie tylko do jej utrudnienia wynikającego z działania przez stronę bez pomocy fachowego pełnomocnika. W okolicznościach sprawy, w której istotą sporu są ustalenia faktów odnoszących się do stanu zdrowia i zdolności do pracy, a sąd przeprowadza w tym przedmiocie właściwe postępowanie dowodowe, dopuszczając dowody z opinii biegłych, brak fachowego pełnomocnika zasadniczo nie może więc być uznany za powodujący pozbawienie strony możliwości obrony jej praw (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 1 października 1998 r., I PKN 359/98, OSNAPiUS 1999 nr 21, poz. 681 - notka i powołane w niej orzeczenia oraz z dnia 7 kwietnia 2010 r., I UK 343/09, LEX nr 602210).

Uwzględniając przedstawioną wyżej wykładnię art. 379 pkt 5 k.p.c., Sąd Najwyższy jest zdania, że w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy sytuacja, w której skarżący zostałby pozbawiony możliwości swych prawa nie zachodzi. Należy bowiem dostrzec, że wbrew stanowisku skarżącego, przebieg postępowania w tej sprawie (przeprowadzenie przez Sąd dowodów z opinii aż pięciu biegłych lekarzy, w tym aż trzech specjalistów z zakresu pulmonologii), a zwłaszcza jego duża aktywność oraz treść licznych składanych do akt pism procesowych zawierających zarzuty formułowane wobec opinii biegłych, a także osobiste uczestnictwo w rozprawach, w żadnym razie nie wskazują na nieporadność skarżącego w przedstawianiu stanowiska w sprawie i dochodzeniu swoich racji. Nie wskazuje na to również wyłącznie somatyczny charakter schorzeń występujących u skarżącego.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy doszedł do przekonania, że skarżący nie wykazał potrzeby poddania jego skargi kasacyjnej merytorycznemu rozpoznaniu. Dlatego, opierając się na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji postanowienia.